

Sárkány: Egy módszer [Kant's] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.99-105>

- 99 -

EGY MÓDSZER RÖVID VÁZLATA [KANT'S REGRESSIVE ARGUMENT]

SÁRKÁNY ÁLMOS

Wesley János Lelkészképző Főiskola. Wesley Theológiai és Valláspedagógiai Doktori Iskolasarkany.almos3@gmail.com

Abstract. The paper provides an insight into Immanuel Kant's transcendental philosophy and his approach as presented in his works Critique of Pure Reason and Prolegomena to Any Future Metaphysics. One of the most significant questions is how to convey Kant's theory of human understanding. This analysis primarily focuses on the question of Kant's method presenting it entirely as an regressive argument following the interpretation of the philosopher W. Röd. Additionally the paper highlights the peculiar characteristics of transcendental idealism.

Keywords: transcendental philosophy, transcendental idealism, regressive argument, categories

A tapasztalat és a tapasztalat analízise

A rendszerváltás után hazánkba látogató osztrák filozófus, W. Röd, mindenekelőtt és többnyire a történeti szempontnak rendelte alá a vizsgálódásaiban a transzcendentális idealizmus értékelését. A XX. század második felében ezért kísérletet tett a par excellence dialektikus struktúra felvázolására, hogy e modell eszközével (ami a „kritika” mércéjeként szolgál) azonosíthassuk a genuin dialektikát, azaz pontosabban szólva: elkülöníthessük a dialektikus filozófiákat a kvázi-dialektikus alakzatoktól. Kant jelentős lökést adott a dialektikának, miközben távol állt attól, hogy a művelése útjára lépjen, ezért érdemes lehet rákérdezni az észkritikának az újkori dialektika történetében betöltött szerepére. Röd felfogásában a kanti tapasztalatelmélet nem csak a dialektika egyik vagy másik elemét foglalja magában, mert az észkritika a később dialektikusnak mondott ismerveket úgyszólván már tanúsítja. Itt leginkább a transzcendentális analitika eredményére kell gondolni, ami szerint a szubjektumról nem beszélhetünk azon tárgyak nélkül, amelyeket kétségtelenül „maga is meghatároz”, és amelyek által „a szubjektum – Hegeltől kölcsönzött nyelven – önmaga által közvetítettként jelenik meg.” (Röd, 1996, 44 p.) Márpedig a tárgyi tudatban öntudat van, ahogyan az öntudat sem szigetelhető el a tárgyak tudatától. Ráadásul a szubjektumnak és az objektumnak a dialektikában fontos szerepet játszó egyneműségi követelménye azáltal látszik teljesülni, hogy a tárgyak (ha adódnak) a szemlélet által vannak adva. A dialektikában tudniillik éppen azt hangsúlyozzuk, hogy a szubjektum és objektum lényegszerűen nem különbözik egymástól, jóllehet a megismerés fenomenális szintjén szemben állnak egymással, amely ekvivalens azzal, hogy a szemlélet közvetítésétől eltekintve nem beszélhetünk a tárgyról. Röd meggyőződése szerint a Kant utáni filozófia nem sokáig habozott „dialektikusnak” nyilvánítani az efféle összefüggéseket, ezért ha

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): pp-pp.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Sárkány: Egy módszer [Kant's] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.99-105>

- 100 -

Kantot mégsem soroljuk a dialektikus gondolkodók közé, akkor ez főként azzal magyarázható, hogy óvakodott „hiposztazálni” a tapasztalatelméleti kapcsolatokat. (Röd, 1996, 44)

Kant a tárgytapasztalatot nyilvánvalóan mentális összefüggésekre vonatkoztatta, ugyanakkor szem előtt kell tartanunk, hogy a pszichológiai értelmezés lehetősége másodlagos jelentőséggel bír. (Röd, 1996, 41 p.) Az észkritika ugyanis nem a tapasztalat létrejöttéről (és még kevésbé annak élményéről) ad számot, hiszen az elemzés célja, hogy az arra alkalmas tételek segítségével érthetővé tegyük a tapasztalatot. Röd határozottan kiemeli, hogy ezt az eljárást az elméleti keretek kitöltéseként szükséges felfogni, ahol a keretnek tartalmaznia kell a tér-idő struktúráit és egy kategóriaháló rendszeres összefüggését. Márpedig Kant elemzése transzcendentális, azaz megengedi olyan tételek megalapozását, amelyek kivonják magukat az empirikus igazolás hatálya alól, mert a tapasztalat a priori feltételeit fejezik ki. Így például az appercepció „eredeti” szintetikus egységének a tétele nem egy objektív tényálláshoz tartozik vagy egy tényállást fejez ki, hanem – Röd szerint – általában véve az objektivitás feltételét. Kant kiindulópontja az, hogy létezik általában vett és azon belül különös (tudományos) tapasztalat, ezért megfogalmazhatók olyan tárgyi ismeretek (ítéletek), amelyeket joggal tekintünk objektívnek. (Röd, 1996, 43 p.) Az analízis pedig megállapítja azokat a feltételeket, amelyek egyedülként lehetnek alkalmasak a tapasztalat tényének a magyarázatára, és ezeket a feltételeket nevezi Kant „lehetőségfeltételeknek”. Kant ugyan azt állítja, hogy a Prolegomenában a regresszív, amíg A tiszta ész kritikájában a kifejtés szintetikus (progresszív) módszerét követi, ahol a regresszív metodikán azt értjük, hogy egy meglévő és ténylegesen elismert tudománytól megyünk vissza e tudomány lehetőségfeltételeihez. (Kant, 1999, 16 p.) A Prolegomenának A tiszta ész kritikája dedukciójával egyező részéből hiányzik az appercepció, másrészt a természettudomány (azaz a „tiszta” természettudomány) lehetőségfeltételeit vázolja fel. (Szegedi, 2007, 120 p.) Röd mégis közelebb hozza A tiszta ész kritikáját a Prolegomena eljárásához akképpen, hogy nem különbözteti meg határozottan a lehetőségfeltételek felvázolásának a különböző módjait, mert az észkritika módszere főként „analitikus, nem pedig hagyományos értelemben véve szintetikus.”¹ (Röd, 1996, 43 p.) Az analízis döntő előfeltevését ennek megfelelően egy diszjunkció foglalja magában, ahol konkurál egymással a leképezési viszonyként értett megismerés a gondolkodás „kopernikuszi” átalakításával. Kant ismételtelen feltevésnek nevezte a gondolkodás „kopernikuszi” fordulatát, ahol a hipotézisről az apodiktikus tételre való átmenet (a konkurens hipotézis kizárásával) csakis azáltal lehetséges, hogy a kanti alternatíva mutatkozik alkalmasnak a megismerés a priori elvének megfelelő magyarázatra. Mivel Kant álláspontja szerint nem az ismeretek igazodnak a tárgyakhoz, hanem a „tárgyaknak kell ismereteinkhez igazodniuk”, ezért egyszerűen kizárhatjuk a leképezési viszony alternatíváját. (Kant, 2009, 32 p.)

Az, hogy az objektum leképezéseként értett megismerés ellentmondásos következményeket implikál, nem tartozik az analitikus témák közé, ahol többek közt az

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): pp-pp.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Sárkány: Egy módszer [Kant's] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.99-105>

- 101 -

objektivitás kerül a centrumba. Tágabb értelemben a tapasztalat bizonyos tartalmak észrevevése és szemlélése, ahol az (szubjektív) észrevevésben esetlegesen mutatkozó összefüggéseket az úgynevezett észleleti ítéletek fejezik ki. Ugyanakkor ha a tárgyakat térben-időben, illetve egy törvényszerű összefüggésben ragadjuk meg, ahol az összefüggés a tárgyak szempontjából megalapozott, akkor tapasztalati ítéletet mondunk ki. (Röd, 1996, 50 p.) Így ha „a követ érő napsütésre” annak felmelegedése következik, Kant szerint esetleges állítás, de amint feltesszük, hogy a felmelegedés szükségszerű oka a napsütés, akkor tapasztalati az ítélet. (Kant, 1999, 66 p.) A Prolegomenából jól ismert észleleti és tapasztalati ítéletet illetően mégis aggályok merülnek fel. Az észleleti ítéletek ugyan alapját képezik az általánosításoknak, de a szükségszerű ismereteknek már nem, ezért a törvényadó kapcsolatok hozzáfűzése nélkül nem alakíthatók át tapasztalati ítéletté. Számtalan észleleti ítélet ugyanis nem alakítható át tapasztalati ítéletté, és vice versa, „a követ érő napsütés hatására mindig felmelegedés következik” sem tekinthető kimondottan észleleti ítéletnek, mert „az előfeltételezett értelemben nyilvánvalóan nem pusztán [az] észleleti ítéletek” közé való. (Röd, 1996, 51 p.) Az észleleti és tapasztalati ítéletekhez köthető nehézségek Röd szerint a különbségtevés feladására készítették Kantot, aki a B-dedukcióban (végül) objektíve érvényes viszonyként definiálja az ítéletet. Márpedig még a kétértelműség visszavonásaként is értékelhető, hogy az ítéletnek meg kell egyeznie a tárgyával, ugyanakkor a tárgyra vonatkozó ítéletek egymással sem kerülhetnek ellentmondásba.¹ Utóbbi mögött az a felismerés húzódik meg, hogy sohasem a pusztán (szubjektív) észrevevésekről vagy az (szubjektív) állapotokról szerzünk tudomást, ezért az ítéleteket a tárgyakra kell vonatkoztatnunk, vagyis Kant azon értelmezés mellett döntött, amely inkább a tapasztalati ítéleteket tartja szem előtt.

Miben áll vajon a fentiek után Röd megítélése szerint a kanti tapasztalatelmélet sajátossága? Kant a tapasztalat szétagolásával arra az eredményre jut, hogy meg kell különböztetni az ismeretek formális és materiális összetevőit. Előbbihez tartoznak általában a rendformák, mint a tér és az idő, és leginkább a kategóriák, amíg a tapasztalat anyaga az érzéki képzeteknek a rendezetlen adottsága. A tapasztalat egyfelől a törvényadó forma függvényeként jellemezhető, másrészt feltételezi, illetve megköveteli azt a valamit, ami kapcsolódik, és az érzéki képzeteket éppen ilyennek lehet tekinteni. Olyan fogalmakról van tehát szó, amelyeket csak az adott feltevések mentén definiálhatunk, és mint az elméleti fogalmaknál, egyiknek sem felel meg (vagy rendelhető hozzá) ténylegesen tapasztalat. (Röd, 1996, 55) Ugyanakkor Röd azt is kiemeli, hogy a tapasztalati formának az én spontaneitására, és az érzéki tartalomnak az affekcióra (ingerekre) való vonatkoztatása az elemzésen már túlmutató megoldás. (Röd, 1996, 55 p.) A tapasztalategységnek ugyanis megadható a szubjektív és objektív oldala, ahol a transzcendentális én és a transzcendentális tárgy (magában való dolog) eleve túl van az analízisben kijelölt határokon. A tapasztalategységnek ennél fogva két gyújtópontja van: egyfelől a meghatározatlan én, másrészt a meghatározhatatlan tárgy, és mind a kettőről azt tételezzük, hogy túl van a tapasztalat tartományán. De mivel az appercepció objektív egységét nem, hanem csak a

Sárkány: Egy módszer [Kant's] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.99-105>

- 102 -

tárgyi egységet tapasztaljuk, ezért a transzcendentális én akkor is tételezhető, ha „ugyan tudjuk, hogy van, de azt nem, hogy micsoda.” (Röd, 1996, 55 p.) Másrészt a „tapasztalati tárgyak, illetve általában a tapasztalati valóság egysége”: objektív egység, azaz egy gondolkodástól független alapra vonatkozik, amit a magában való dologban gondolunk el, és mint a transzcendentális én (=X) esetén, az alapot szintén meghatározatlannak kell tartanunk. (Röd, 1996, 56 p.)

Az értelmezések útja

Röd felfogásában Kant „történelmi jelentőségű teljesítménye” kétségtelenül a tapasztalat analitikus elméletéhez tartozik, nem pedig a teória Kant szerint is másodlagos pszichológiai vonatkozásához. Az észleleti és tapasztalati ítéletek tana, ami a tiszta értelmi fogalmak transzcendentális dedukcióját helyettesíti a Prolegomenában, megoldatlan nehézségek elé állította a Kant-kutatókat, így G. Prauss 1971-es munkájáig nem született olyan olvasat, amely komolyan vette volna a megkülönböztetést. (Szegedi, 2007, 142 p.) Az értelmezők java, beleértve Rödöt is, egyszerűen kiszelektálta a megkülönböztetést arra hivatkozva, hogy A tiszta ész kritikája 1787-es (második) kiadásában már a nyomát sem találjuk az okfejtésnek. Egyéb szöveghelyek mellett Az ítélelő kritikájában ismét előtűnik az ítélettipusok közti különbség, ám a XX. század derekának az olvasataira láthatóan nem gyakorolt érdemi befolyást e körülmény. (Kant, 2003, p. 98-102) Az észleleti és tapasztalati ítéletek esetében az értelmi kategóriák jelenségekre (érzéki képzetekre) való alkalmazása tematizálódik (jóllehet eltérő módon, mint a fő műnek a sematizmus-fejezetében), azaz a Prolegomena centrumába az értelem és szemlélet fokozatos egymásra vonatkozása nyomul. Amennyiben elismerjük, hogy a tudat mindenkor tárgyi tudat, ahol az utóbbi feltételei a kategóriák, akkor nehéz számot adni a jelenségek azon tudatáról, ami független lehet az értelem működésétől. (Szegedi, 2007, 143 p.) Márpedig az észleleti ítéletek megelőzik az értelmi kategóriák alkalmazását, hiszen a törvényadó kapcsolatok hozzáfűzésével válhatnak tapasztalati ítéletté (legalábbis azok, melyeknél lehetséges)² (Kant, 1999, 64 p.), ugyanakkor a tárgyi tudat e prekonceptuális szinten sem nélkülözhetné a tiszta értelmi fogalmakat. (Szegedi, 2007, 143 p.) Az újabb interpretációk általában egy olyan a gesztussal próbálják feloldani az ellentmondást, hogy elkülönítik az értelem szubjektív érvényű logikai funkcióit az objektív érvényű transzcendentálistól, ahol a szubjektív logikai szinthez az észleleti, az objektívhez pedig a tapasztalati ítéleteket rendelik.

Az észleleti és tapasztalati ítéletek pozitív interpretációi közül értelemszerűen azok lehetnek sikeresek, melyek azon túl, hogy magyarázatot adnak az ítéletek közti különbségekre, egyszersmind érvényesítik azt az aspektust, mely szerint a tapasztalati ítéletek az észleleti ítéletekből jönnek létre. Márpedig a genetikus aspektus ugyanúgy jelen van a Prolegomenában, mint az ítéletek kettőssége, amire fogékonyabb Prauss fentebb már felidézett olvasatánál – például – J. Freudiger javaslata. (Szegedi, 2007, 144 p.) Röd, persze, amint láttuk, kiszelektálja az észleleti és tapasztalati ítéletek tanát, ami nem is csoda, mert a tapasztalat-analitikus hozzáállásából eredően transzcendentális szinten azonosítja a

Sárkány: Egy módszer [Kant's] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.99-105>

- 103 -

feladatot. Így tehát ha valaki megfigyeli, hogy a kődarabot felmelegíti a napsugárzás, amit úgy ítél meg, hogy „a Nap felmelegíti a követ”, akkor kauzálisan kapcsolja össze a felmelegedést a napsütéssel. (Röd, 1996, 47 p.) Röd szerint nem lehetne megalkotni ezt az ítéletet, ha csupán a kődarabot és az esetleges napsütést figyeljük meg, mert az ítélet éppen azt feltételezi, hogy a dolgok a napsütés hatására felmelegednek. Az előfeltevésnek egy még általánosabb előfeltevés az alapja, ami szerint a hőmérsékleti változások okokra mennek vissza, ezért a változásokat egyértelműen a meghatározott okokhoz lehet rendelni. (Röd, 1996, 47 p.) A speciális kauzális ítéletek legáltalánosabb előfeltevését pedig a kauzalitással fejezzük ki, amit az „időbeli egymásutániség alaptétele” rögzít Kant terminológiájával „a kauzalitás törvénye alapján”.³ (Kant, 2009, 215 p.) Az elemzés így végső soron egyre általánosabb, másrészt egyre specifikusabb feltételeknek rendeli alá a tapasztalatot, hogy az ezáltal kitöltött elméleti kereteken belül adatokat tudjunk kezelni, ami Röd szerint „rendszerzésre, s ugyanakkor a lehető legnagyobb mértékű specifikációra” ösztönöz. (Röd, 1996, 43 p.) Ennél fogva Kant nem elégedett meg azzal, hogy a tárgyi tapasztalatot alaptételekre vezesse vissza, valamint az értelmi fogalmakra, a kategóriákra, amelyek nyomán az alaptételeket fogalmazzuk meg. Rá kell ugyanis mutatnunk a rendformák – így a példában szereplő ok és okozat – kapcsolódásának arra a legáltalánosabb feltételére, aminek alárendelhetjük az előzetesen már kimutatott feltételeket. A tárgytapasztalat legáltalánosabb feltételét pedig az appercepció eredeti szintetikus egysége, azaz a tudat objektív egysége alkotja, és amit Kantnál a megismerés legelső alaptétele foglalja magában. (Kant, 2009, 147 p.)

Röd az analízissel azonosítja az észkritika eljárását, így főként azáltal közelíti egymáshoz a Prolegomenát és a fő művet, hogy kiszelektálja a különféle ítélettípusokat. Az analízis pedig ismert módszer, azaz az észkritika egy meglévő eljárásra épül, amit néha Kant is a maga helyén jellemez. Röd nézetei viszont csak annyiban hozhatók fedésbe a szűkebben értett szakkutatással, amennyiben – mint például Ameriks-nél – megengedik analitikusként interpretálni a konkrét bizonyításokat. (Szegedi, 2007, 119 p.) A hangsúly ugyanis azokra a keretekre esik, amelyek szerint a szubjektumot nem gondolhatjuk el az objektumra való vonatkoztatása nélkül, ugyanakkor az objektumot sem a szubjektumtól függetlenül. Ez a tény jut többek közt kifejezésre azáltal, hogy a szubjektum közvetlenül nem szerez ismereteket önmagáról, hanem csak „működés közben” a (külső) tárgyak képzetével való foglalatosság során. (Szegedi, 2007, 34 p.) A tárgyi tapasztalat a szubjektum spontaneitására és a külső érzékre, és értelemszerűen (szubjektív) élményekre vonatkoztatható, miközben a szubjektum közvetíti önmagát az objektum segítségével. Ez a séma Fichténél már „úgy jelenik meg, hogy az önmagát tételező Ént meghatározza az Énben és az Én által tételezett nem-Én”, másrészt „Hegelnél ott van [...] az Én és a tárgya viszonyában”. (Röd, 1996, 57 p.) A dialektikában a szubjektum által meghatározott tárgy, és vice versa, azaz a szubjektum-objektum kapcsolat azon alapul, hogy a tárgyak által meghatározott én, amiként a reláció, ténylegesen adódik. Röd szerint Kant bizonyos mértékig előmozdította ezt az interpretációt azáltal, hogy a tapasztalatot a szubjektum termékének, ugyanakkor a

Sárkány: Egy módszer [Kant's] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.99-105>

- 104 -

szubjektumot az objektum révén feltételezettnek tekintette. Másfelől viszont „a kritikai beállítottság óvta meg attól, hogy a tapasztalat elméletén belül adódó vonatkozásokat [...] rávetítse a jelenségtől különböző, a jelenség alapjául szolgáló lényeg síkjára.” (Röd, 1996, 57 p.) A tapasztalatelmélet keretei közt megállapítható feltételeket ennél fogva nem interpretálta a realizmusnak azon a fokán, ahogyan később az idealista dialektika Kant utáni képviselői is tették. A transzcendentális megismerés tudniillik már „nem magukkal a tárgyakkal foglalatoskodik, hanem a tárgyakra irányuló megismerésünk módjával, amennyiben ez a megismerés a priori lehetséges.” (Kant, 2009, 32 p.) Röd szerint így válik érthetővé, hogy Kant miért tartotta hibának, ha az ént „tárgyiségként”, azaz ha a „hiposztázált tudat szubrepciójaként” kezelik, aminek a következtében sajátos látszat jöhet létre. (Röd, 1996, 59 p.)

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Ameriks, K. (1978): Kant's Trancendental Deduction as a Regressive Argument. – Kant-Studien 69, 273-278
- [2.] Fichte, J. G. (1981): Válogatott filozófiai írások. – Gondolat, Budapest.
- [3.] Freudiger J. (1991): Zum problem der Warnehmungsurteile in Kants theoretischer Philosophie. – Kant-Studien 82, 414-435. <https://doi.org/10.1515/kant.1991.82.4.414>
- [4.] Kant, I. (2009): A tiszta ész kritikája. – Atlantisz, Budapest.
- [5.] Kant, I. (2003): Az ítélőerő kritikája. – Osiris, Budapest.
- [6.] Kant, I. (1999): Prolegomena. – Atlantisz, Budapest.
- [7.] Prauss, G. (1971): Erscheinung bei Kant. – De Gruyter, Berlin.
- [8.] Röd, W. (1996): Az újkor dialektikus filozófiája I-II. – Latin Betűk, Debrecen.
- [9.] Röd, W. (1974): Dialektische Philosophie der Neuzeit. – C. H. Beck, München.
- [10.] Szegedi, N. (2007): A magában való dolog fenomenológiája. – L'Harmattan, Budapest.

Absztrakt. A dolgozat betekintést nyújt Immanuel Kant transzcendentális filozófiájába és az alkalmazott megközelítésbe A tiszta ész kritikája c. fő művére, valamint a Prolegomena c. könyvére való tekintettel. A transzcendentális filozófiát érintő egyik legfontosabb kérdés a Kant által választott és alkalmazott módszer, ami meghatározza az elmélet kifejtésének a lehetőségeit. A soron következő elemzés ezért Kant módszerének a vizsgálatára helyezi a hangsúlyt, amit W. Röd osztrák filozófus összességében analitikus módszerként jellemez. A dolgozat a transzcendentális filozófia sajátos karakterét és alapfogalmait mutatja be.

APPENDIX

¹ „Azonban metodológiai utalásainak rég felismert homályossága arra int, hogy az efféle megnyilvánulásokat nem kell túl komolyan venni. A döntő az, hogyan járt el Kant ténylegesen: eljárása analitikus, nem pedig hagyományos értelemben véve szintetikus.” (Röd, 1996, 43 p.)

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): pp-pp.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Sárkány: Egy módszer [Kant's] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.99-105>

- 105 -

² Röd „korigálja” a Prolegomena alábbi téziseit. „Kezdetben valamennyi ítéletünk pusztán észleleti ítélet: csupán számunkra – azaz a mi szubjektumunkra vonatkozóan – érvényes; csak később adunk neki új – tudniillik objektumra való – vonatkozást, és csupán ettől fogva várjuk el, hogy számunkra mindenkor és éppígy mindenki más számára is érvényes legyen. Ha ugyanis egy ítélet összhangban van egy tárggyal, akkor az ugyanazon tárgyról szóló ítéleteknek egymással is összhangban kell lenniük: a tapasztalati ítéletek objektív realitása így nem jelent egyebet, mint szükségszerű általánosérvényűséget.” (Kant, 1999, 62 p.)

³ „A szoba meleg, a cukor édes, az öröm kellemetlen – ezek az ítéletek pusztán szubjektív érvényességgel bírnak.” (Kant, 1999, 64 p.)

⁴ A visszafordíthatatlanság az események egymásutánjában csak akkor érthető meg, ha az egymásután irányát egyértelműen látjuk. Kant szerint ez csak a kauzalitás elve által történhet, míg későbbi szerzők úgy vélték, hogy az entrópia elve is képes lehetne erre. Bárhogy értékeljük is tartalmi szempontok szerint Kant érvelését, módszertani szempontból vitathatatlanul analitikusnak bizonyul – és a jelenlegi összefüggésben csak ez számít.” (Röd, 1996, 48 p.)

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): pp-pp.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

